

Verschillen in ouderbetrokkenheid bij dove kinderen in een dagschool en in een internaat, 1900-1950.

Nadine de Jong
Yolanda Klomp
Esther Postma

Verschillen in ouderbetrokkenheid bij dove kinderen in een dagschool en in een internaat.

Nadine de Jong (3450260)

Yolanda Klomp (3328198)

Esther Postma (f090920)

Bachelorthesis Pedagogische Wetenschappen (200600042)

Onderzoeksproject 4: Religieuze en levensbeschouwelijke invloeden op pedagogisch handelen, subgroep: 2

Docent: Drs. Corrie Tijsseling

Tweede beoordelaar: Drs. Paul Baar

Universiteit Utrecht

Datum: 16 juni 2011

Abstract

Aim: The aim of this study is to look into differences in parent involvement between deaf children residing in a Dutch boarding school for the deaf, the H.D. Guyot Institute in Groningen, and a day- school for the deaf, the Institution for Deaf-mutes in Rotterdam, between 1900 –1950. In both institutes, intrinsic and stimulated involvements were assessed. The influence of socio-economic status upon contact between parents and the school was also considered. **Methods:** Qualitative research was used, focused on the Grounded Theory of Glasser and Strauss. Data were collected from documents from archives. **Results:** Both institutes show that stimulated parental involvement was present to a larger extent. **Conclusion:** The results show that both institutes sought frequent and intense contact with the parents. It can be concluded that parents with deaf children at a boarding school were no more involved than parents whose deaf child went to a day school. Parents of Deaf children showed a similar level of parent involvement as parents from children without disabilities. Socio-economic status had no influence upon parent involvement. However, children from the lower classes of society often were obliged to go to work, instead of going to school.

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport over ouderbetrokkenheid bij dove kinderen in de periode 1900 – 1950. Er is onderzoek gedaan naar het Guyot Instituut en de Vereniging Inrichting voor Doofstommen–onderwijs te Rotterdam.

Dit onderzoek is uitgevoerd in de laatste fase van de bachelor, waarin geacht werd een bachelorthesis te schrijven. De samenwerking onderling is op een prettige manier verlopen, dit mede dankzij onze gezamenlijke orthopedagogische visie.

Tijdens dit proces van kwalitatief onderzoek zijn wij begeleid door drs. Corrie Tijsseling. Haar enthousiasme over dit onderwerp en de kennis die zij heeft, motiveerde extra om te komen tot een mooi eindproduct. Graag bedanken wij haar hier hartelijk voor! Tevens verdienen onze medestudenten dank voor het geven van peerfeedback en het meedenken tijdens de werkgroepbijeenkomsten.

Esther Postma, Nadine de Jong en Yolanda Klomp
Utrecht, Juni 2011

Inhoudsopgave

1. Inleiding	
1.1. Literatuurreview	5
1.2. Doelstelling, probleemstelling en onderzoeksvragen	10
1.3. Definiëring begrippen	11
1.4. Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie	12
1.5. Ethische aspecten	12
2. Methode	13
3. Resultaten	
3.1. Speelt de sociaal- economische status van ouders van dove kinderen een rol bij de ouderbetrokkenheid in de periode van 1900 tot 1950?	14
3.2. Op welke manier hadden ouders contact met het Guyot Instituut en met hun kinderen die in het internaat verbleven in de periode van 1900 tot 1950?	18
3.3. Op welke manier hadden ouders contact met de Rotterdamse Inrichting en met hun kinderen die in een pleeggezin verbleven in de periode van 1900 tot 1950?	21
4. Conclusies en discussie	
4.1. De rol van sociaal- economische status van ouders van dove kinderen bij de ouderbetrokkenheid in de periode van 1900 tot 1950.	25
4.2. Contact van ouders met het Guyot Instituut en met hun kinderen die in het internaat verbleven in de periode van 1900 tot 1950.	25
4.3. Contact van ouders met de Rotterdamse Inrichting en met hun kinderen die in een pleeggezin verbleven in de periode van 1900 tot 1950.	26
4.4. Verschil in ouderbetrokkenheid tussen ouders van dove kinderen die de openbare dagschool in Rotterdam bezochten, en ouders van dove kinderen die het Guyot Instituut bezochten in de periode van 1900 tot 1950.	26
4.5. Discussie	27

1. Inleiding

1.1. Literatuurreview

Pedagogiek in Nederland 1900- 1950

De twintigste eeuw wordt in Nederland de eeuw van de professionalisering, pedagogisering, medicalisering en psychologisering genoemd. De professionalisering zorgt voor meer zorg rondom het gezin en voor beroepsopleidingen in deze sector. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk om een diploma te behalen voor het lesgeven aan kinderen. De pedagogisering zorgt ervoor dat er een groeiende inmenging is van pedagogen en/of hun kennis en expertise in het leven van kinderen. In eerste instantie gebeurt dit via de school, maar later steeds meer via de jeugdgezondheidszorg en jeugdhulp. Dit zorgt enerzijds voor een bevrijdende ervaring van ouders die nu kennis kunnen verwerven, maar anderzijds hebben ouders ook moeite met de overlevering aan de macht van de professional die meent te weten wat goed is voor jou of je kind. Door de medicalisering oefenen artsen en/of hun kennis en expertise een steeds grotere invloed uit. Als laatste is door de psychologisering de invloed van de psychologische theorie toegenomen en de Bijkomende therapie¹.

Ook de overheid droeg bij aan de veranderingen in de twintigste eeuw. De overheid kwam in 1900 met de wet op leerplicht. Hierin werd gesteld dat alle kinderen vanaf zes jaar verplicht zes aaneengesloten jaren een school moesten bezoeken. Deze leerplicht gold echter niet voor kinderen met beperkingen. Voor deze kinderen kwam de leerplicht pas in 1947². Ouders van dove kinderen hoefden hun kind nog niet naar school te sturen. In 1901 kwam de burgerlijke kindwet, welke ontheffing of ontzegging uit de ouderlijke macht mogelijk maakte. De overheid kreeg op deze manier het recht om in het gezin in te grijpen. Daarnaast werd in 1901 de gezondheidswet ingevoerd, deze wet maakte hygiënische inspectie door de gemeente in woningen mogelijk. Als laatste maakte de woningwet van 1901 krotopruijing mogelijk. Deze vier wetten vormen een kader voor een minimumniveau van hygiëne, verzorging, opvoeding en scholing³.

Rond 1930 waren er veel adviesbureaus in Nederland voor 'moeilijke' kinderen. Ouders legden hier hun problemen voor en kregen deskundig advies. Bij het advies lag de nadruk vaak op het gezag van de ouders. Er werd vaak gehandeld volgens 'zacht waar het kan en hard waar het moet'. De opvoeders moesten zich verdiepen in het karakter van het individuele kind en daarmee rekening houden. Straffen moesten met

---

¹ Bakker, N., Noordman, J. & Rietveld- van Wingerden, M. (2010). *Vijf Eeuwen Opvoeden in Nederland: Idee en Praktijk 1500-2000*. Assen: Koninklijke van Gorcum BV; Coumou, H. G. (1998) *Sociale pedagogiek in Nederland 1900- 1950*. Rijksuniversiteit Leiden: DSWO Press.

² Brants, L. (2004). *Leiding moeten zij hebben. Geschiedenis van de sociaal pedagogische zorg voor mensen met een verstandelijke handicap tussen 1900 en 1945*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

lichte mate worden gebruikt en alleen uit liefde. Slaan was volgens de pedagogen uit die tijd een ongeschikt middel⁴.

Leven in het gezin 1900- 1950

In 1874 verbood het 'kinderwetje' van van Houten de arbeid van kinderen jonger dan twaalf jaar in werkplaatsen en fabrieken⁵. Vijftien jaar later (1889) werd het verbod effectief door invoering van een arbeidsinspectie. Het schoolbezoek van kinderen van zes tot twaalf jaar lag voor de invoering van het wetje al rond de tachtig procent⁶. De invoering van de leerplicht heeft vooral in plattelandsgebieden effect gehad op het schoolbezoek. Tot die tijd verrichtten kinderen massaal seizoensarbeid in de landbouw. Zij bezochten alleen 's winters de school⁷.

De economie was aan het begin van de twintigste eeuw gezond. De reële lonen stegen en de levensstandaard verbeterde flink. Steeds grotere groepen konden delen van hun inkomen besteden aan andere zaken dan directe levensbehoefte. Meer kinderen volgden een voortgezette opleiding na de basisschool. Afgezien van de hongerwinter van 1944/1945, bracht alleen de economische crisis van de jaren dertig een terugslag in dit proces⁸.

De hygiëne verbeterde in de twintigste eeuw. Dit kwam mede door de rijkere voedselvoorziening met meer vitamines die beschikbaar waren. Dit zorgde voor een lager percentage van vroege dood bij kinderen en het zorgde voor minder ziektes bij volwassenen en kinderen⁹. Op den duur zorgde de verlaging van het sterftcijfer voor meer intimiteit in de gezinnen, omdat ouders zich meer hechtten aan de kinderen¹⁰.

Dat het werkelijke leven er in die tijd voor veel kinderen anders uitzag blijkt wel uit het onderzoek van van Setten (1986)¹¹ naar opvoedingscondities in Nederlandse gezinnen in de twintigste eeuw. Mede als gevolg van de industrialisatie in de negentiende

---

³ Bakker et al., 2010; Van Setten, H. (1986). In de schoot van het gezin; Opvoedingscondities in Nederlandse gezinnen in de twintigste eeuw. Nijmegen: SSN Nijmegen.

⁴ Bakker et al., 2010; Rietveld- van Wingerden, M. (2004). Zorgenkinderen in beeld: facetten van de orthopedagogische praktijk in Nederland en België in de negentiende en twintigste eeuw. Assen: Koninklijke van Gorcum BV.

⁵ Schenkeveld, W. (2003). Het Kinderwetje van Van Houten. Sociale wetgeving in de negentiende eeuw. Nummer 22 in de serie Verloren Verleden. Hilversum: Uitgeverij Verloren.

⁶ Boekholt, P. T. F. M. & de Booy, E. P. (1987). Geschiedenis van de school in Nederland vanaf de middeleeuwen tot aan de huidige tijd. Assen: Koninklijke van Gorcum BV.

⁷ Bakker et al., 2010; Van der Hulst, T. & van Veen, D. (2000). *Recht doen aan zorg: honderd jaar leerplicht in Nederland*. Leuven/Apeldoorn: Garant.

⁸ Bakker et al., 2010.

⁹ Van Riessen, M., Rovers, F. & Wildschut, A. (2008). *Oriëntatie op geschiedenis*. Assen: Koninklijke van Gorcum BV.

¹⁰ Bakker et al., 2010; Van IJzendoorn, M. H. & de Frankrijker, H. (2002). *Pedagogiek in beeld; een inleiding in de pedagogische studie van opvoeding, onderwijs en hulpverlening*. Houten/Diemen: BohnStafleu Van Loghum.; Osinski, L. (1983). Opvoeding volgens het boekje: populaire opvoedingshandleidingen in Nederland 1890-1940. *Pedagogische Verhandelingen*, 8,3, 335-342; Levine, R. (2003). *Childhood Socialization: Comparative studies of parenting, learning and educational change*. Universiteit van Hong Kong; Stearns, P. (2006). *Childhood in World History*. New York: Uitgeverij Routledge.

¹¹ Van Setten, H. (1986). *In de schoot van het gezin; Opvoedingscondities in Nederlandse gezinnen in de twintigste eeuw*. Nijmegen: SSN Nijmegen.

eeuw trokken veel mensen van het platteland naar de stad om daar in de fabrieken te gaan werken. Ouders en kinderen maakten lange werkdagen om voldoende inkomsten voor het gezin te verwerven. Met het vertrek van het platteland kwam geleidelijk ook een eind aan het samenleefverband van de 'grootfamilie', dat wil zeggen het in een huis bij elkaar wonen van grootouders, ouders en kinderen¹².

De investering die in kinderen gedaan werd bleef sterk afhankelijk van het inkomen van de ouders, ook nadat de overheid in 1939 aan de verzorgingskosten van kinderen was gaan bijdragen door de kinderbijslag in te voeren. Het hebben van kinderen bracht altijd beloning voor de opvoeders met zich mee. In sommige situaties kon vroeger van een economische beloning sprake zijn doordat kinderen, als ze wat ouder werden, meewerkten of hun loon inbrachten en later de bejaard geworden ouders verzorgden. Ook was er een immateriële beloning voor het ouderschap: die werd echter niet van de kinderen zelf verwacht maar van de omgeving, in de vorm van sociale acceptatie door bijvoorbeeld het dorp of de kerk. De toenemende sociale isolering van afzonderlijke gezinnen bracht echter met zich mee dat de immateriële beloning van het ouderschap steeds meer gezocht moest worden binnen het gezin zelf¹³.

Onderwijs in Nederland 1900- 1950

De twintigste eeuw is te kenmerken als de periode waarin het onderwijs in alle fronten in beweging was. Onderwijsvernieuwing was voor de Tweede Wereldoorlog vooral een zaak van individuele personen, later aangeduid als 'reformpedagogen'. Zij wilden het onderwijs reformeren of vernieuwen¹⁴. Aan het begin van de twintigste eeuw kan men in de pedagogische tijdschriften artikelen vinden waarin een leerling-gerichte benadering wordt gepropageerd¹⁵. De reformpedagogen werden gekenmerkt door hun kindgerichtheid. Door de reformpedagogen is het proces van de individualisering van het onderwijs op gang gekomen. De opvoeders moesten meer vertrouwen hebben in de natuurlijke ontwikkeling van kinderen. De gemeenschap werd als context van de opvoeding beschouwd en het onderwijs speelde een grotere rol¹⁶. Reformpedagogen beschouwden de kinderen als van nature actief. Volgens hen speelden kinderen spontaan. De school kon volgens deze pedagogen niet verwachten dat ze uitsluitend stil zaten. De lesstof moest volgens hen aansluiten op de leefwereld van het kind. Vakintegratie, globalisatie, concentratie en themagerichte projectmethode waren sleutelwoorden voor het onderwijs volgens de reformpedagogen. Door de reformpedagogen ontstonden verschillende schooltypen met hun eigen visie op

---

¹² Van IJzendoorn & de Frankrijker, 2002.

¹³ Osinski, 1983.

¹⁴ Bakker et al., 2010.

¹⁵ Braster, J. F. A. (2005). *De klas in beeld*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

¹⁶ Dalhuisen, L. E. (1998). *Sprekend verleden; geschiedenis tweede fase. Handboek 4 havo*. Baarn: Uitgeverij Nijgh Versluyse BV.

onderwijs. De bekendste Nederlandse reformpedagogen waren Jan Ligthart en Kees Boeke¹⁷.

Tot de jaren veertig stonden de ouders voornamelijk aan de zijde van de leerkrachten. De rol van de leerkracht was het geven van breed onderwijs aan het kind en deze had daarbij ook een pedagogische opvoedingstaak. Vooral met betrekking tot tucht was er in de eerste helft van de twintigste eeuw geen onderscheid tussen de ouders of de leerkracht¹⁸.

Begin twintigste eeuw had men van medezeggenschapsraden en oudercommissies in Nederland nog vrijwel niet gehoord. Wel hadden een aantal gemeenten een Commissie van Toezicht op het lager onderwijs, waar ouders hun beklag konden doen. Zo konden ouders betrokken blijven bij een onderdeel van het onderwijs dat het kind genoot. Deze commissies bestonden uit mannen die in aanvulling op de schoolinspectie, het College van Burgemeester en Wethouders adviseerden over de toestand in het onderwijs in die betreffende gemeente¹⁹.

Tevens bleek er aan het begin van de twintigste eeuw sporadisch wel belangstelling te zijn voor het verbeteren van de relatie tussen school en de ouders. Zo wordt er gesproken over mogelijke ouderavonden, recreatieve feesten, het uitdelen van bulletins (als contactvorm tussen ouders en school) en huisbezoeken van de leerkrachten. Deze inzichten hebben in die periode echter nooit geleid tot daadwerkelijke beslissingen en realisaties. Dit had ook te maken met het feit dat er geen sprake van consensus was over de wenselijkheid van het versterken van de band tussen school en de ouders²⁰. Vanaf 1950 verschoof het doel van de ouderbetrokkenheid naar het actief participeren aan het school- en onderwijsbeleid en werden er ouderverenigingen opgestart. Mogelijk had de hechtingstheorie van Bowlby hier invloed op. Deze theorie kreeg in Nederland na de jaren vijftig ook bekendheid en heeft ouders erop geattendeerd wat voor invloed een slechte hechting kan hebben op het kind. In de periode voor 1950 waren ouders hier minder bewust van en werd er dus ook minder aandacht aan geschonken²¹.

Dovenonderwijs

Anders dan kinderen met een cognitieve beperking vormden kinderen met een auditieve beperking doorgaans een duidelijk herkenbare groep waarvan al vroeg vaststond dat zij waren aangewezen op aangepast onderwijs. De dovenschool was de

---

¹⁷ Bakker et al., 2010; Weijers, I. (2007). *De Creatie van het Mondige kind: Geschiedenis van Pedagogiek en Jeugdzorg*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

¹⁸ Dom, L. (2006). *Ouders & Scholen*. Gent: Academia Press.

¹⁹ De Jong, U., Karsten, S., Ledoux, G. & Sligte, H. (2006). *De positie van ouders en leerlingen in het governancebeleid*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm instituut.

²⁰ Dom, 2006.

²¹ Verhofstadt- Denève, L., van Geert, P. & Vyt, A. (2003). *Handboek ontwikkelingspsychologie: Grondslagen en theorieën*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

eerste speciale onderwijsvoorziening in Nederland, net als in veel andere landen²². De geschiedenis van het dovenonderwijs in Nederland start in 1790, als in Groningen de predikant H. D. Guyot een school voor dove kinderen opent²³.

De contactmogelijkheden tussen ouders en een doof kind waren miniem. Een doof kind kan en kon niet bellen. Lezen en schrijven was lastig voor dove kinderen, omdat het leren van een gesproken en geschreven taal bij dove kinderen nu eenmaal moeilijker gaat. Bovendien heerste er op alle instituten een censuur, leerkrachten en/of pleegouders lazen de brieven van ouders eerst voor ze het aan de kinderen gaven, en lazen brieven van kinderen aan ouders eerst voordat deze verstuurd werden²⁴.

*Koninklijke H.D. Guyot Instituut voor Doofstommen te Groningen*²⁵

In 1790 opende Guyot een dovenschool nadat hij bij een bezoek aan Parijs dove mensen had gezien die met gebarentaal spraken: hij woonde een openbare les van L'Épée bij en bleef er om de methode te bestuderen²⁶. Terug in Nederland werd hij verzocht om twee dove mensen te onderwijzen. Dit deed hij op de manier die hij in Parijs had gezien en ervaren. Al snel kwamen er meerdere leerlingen en hij besloot met de hulp van vrienden een school op te zetten. Deze leerlingen kwamen uit het hele land en verbleven in pleeggezinnen in Groningen. Guyot en zijn twee zonen, waren voor het idee van een internaat, omdat ze bang waren dat dove kinderen zouden worden genegeerd door pleeggezinnen en zelfs door hun eigen families. Ze beschouwden een internaat als het enige middel dat kinderen zowel kon vormen op het gebied van school als in de vrije tijd. In aanvulling, ze waren van mening dat dove kinderen een eigen omgeving nodig hadden waar ze zich thuis en blij voelden:

*'Al na een paar dagen binnen het internaat verliest het dove kind zijn depressie, saaiheid, verdriet en verlegenheid, en hij zal blij en vrolijk zijn onder zijn kameraden, door met hen te spelen en te converseren*²⁷.

Kinderen hadden behoefte aan contact met gelijken in een taal die toegankelijk was²⁸. In 1820 werd een jongensinternaat en meisjesinternaat geopend²⁹, waardoor de groei nog

---

²² Bakker et al., 2010.

²³ Rietveld- van Wingerden, M. & Tijsseling, C. (2010). Ontplooiing door Communicatie. Geschiedenis van het onderwijs aan doven en slechthorenden in Nederland; Freeman, R. D., Carbin, C. F. & Boese, R. J. (1984). *Als je kind niet horen kan; Een gids voor ouders, opvoeders en begeleiders van dove en ernstig slechthorende kinderen*. Baarn: Ambo BV.

²⁴ Van Eldik, T. T. (1998). Psychische problemen, gezinsbelasting, gezinsfunctioneren en meegemaakte stress bij dove kinderen. Rotterdam: Copynomie.

²⁵ Verder te noemen: Guyot Instituut.

²⁶ Kentalis, 2011; Buyens, M. (2005). *De dove persoon, zijn gebarentaal en het dovenonderwijs*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

²⁷ Hermus, A. (1922). *Doofstomheid en de doofstommen; in het huisgezin, in de school en in de maatschappij*. St. Michiels- Gestel: Bisschoppelijke drukkerij R.K. Instituut voor Doofstommen.

²⁸ Rietveld- van Wingerden, M. (2003). Educating the deaf in the Netherlands: a methodological controversy in historical perspective. *History of education*, 32, 401-416.

meer steeg. De eerste toelatingseis was de leeftijd van zestien jaar, later werd deze leeftijd verlaagd naar negen jaar. De gehele cursus duurde maximaal acht jaar. Ouders, gemeentelijke armenzorg en kerkelijke diaconieën betaalden schoolgeld naar draagkracht, maar altijd waren er leerlingen die op kosten van het instituut onderwijs en verblijf ontvingen. Vanaf 1796 kreeg men geld van de overheid. Op zondag kregen de kinderen godsdienstles van geestelijken van de eigen kerkgemeenschap³⁰. Tot 1840 zou het de enige school voor dovenonderwijs blijven in Nederland.

*De Vereniging Inrichting Doofstommen- onderwijs te Rotterdam*³¹

De Rotterdamse dovenschool kwam in 1853 tot stand op initiatief van een joodse arts, Polano, die zelf twee dove kinderen had. Hij trok Dhr. Hirsch in 1847 aan als huisonderwijzer die vervolgens de kinderen les gaf middels de spreekmethode (de kinderen mochten hun handen tijdens het communiceren niet gebruiken. Al snel raakten meerdere ouders geïnteresseerd in de lesmethode van Hirsch. Bij de familie Polano ontstond zo een schooltje met vijf leerlingen. Toen het aantal tot achttien leerlingen was gegroeid opende hij een school in 1853. Kinderen van buiten Rotterdam kregen onderdak in pleeggezinnen. Hirsch was namelijk tegen het intern wonen van leerlingen, omdat zij dan niet tot spreken en liplezen uitgedaagd zouden worden. Bovendien kon een pleeggezin het kind uit het isolement halen³².

1.2. Doelstelling, probleemstelling en onderzoeksvragen

De doelstelling van dit onderzoek is wetenschappelijke kennisvergaring gericht op een bepaald onderwerp, in dit geval ouderbetrokkenheid. Dit is het zogeheten fundamenteel onderzoek, het is niet direct aan een toepassing gekoppeld en vindt plaats in een vrije sfeer³³. De vraagstelling van dit onderzoek luidt: Is er verschil in ouderbetrokkenheid bij ouders van dove kinderen die de Rotterdamse inrichting bezochten, en de ouders van dove kinderen die het Guyot Instituut bezochten in de periode van 1900 tot 1950? De onderzoeksvragen die bij deze vraagstelling horen zijn:

---

²⁹ Tellings, A. & Tijsseling, C. (2009). The Christian's duty towards the deaf. Differing Christian views on deaf schooling and education in Dutch 19th century society. *American Annals of the Deaf*, 154, 36-49.

³⁰ Van Uden, A. & Weber, H. (1963). Kanttekeningen bij het wederwoord van de heer A. v. Uden: Sportresultaten van horenden en doven. *Orgaan van de Vereniging ter Bevordering van het Doofstommenonderwijs in Nederland en de Vereniging ter Bevordering van het Onderwijs aan Slechthorende en Spraakgebrekkige Kinderen in Nederland*, 3, 99-101

³¹ Verder te noemen: de Rotterdamse Inrichting.

³² Rietveld-van Wingerden & Tijsseling, 2010; Bakker et al., 2010; Manneke, 2003; Buyens, 2005; Tellings, A. & Tijsseling, C. (2005). An unhappy and utterly pitiable creature? Life and self-images of deaf people in the Netherlands at the time of the founding father of deaf education. *Journal of deaf studies and deaf education*, 10, 193 – 202.

³³ Boeije, H. (2008). Analyseren in kwalitatief onderzoek: Denken en doen. Amsterdam: Boom onderwijs.

- Op welke manier hadden ouders contact met de Rotterdamse inrichting en met hun kinderen die in een pleeggezin verbleven in de periode van 1900 tot 1950?
- Op welke manier hadden ouders contact met het Guyot Instituut en met hun kinderen die in het internaat verbleven in de periode van 1900 tot 1950?
- Speelt de sociaal- economische status van ouders van dove kinderen een rol bij de ouderbetrokkenheid in de periode van 1900 tot 1950?

1.3. Definiëring begrippen

Om de onderzoeksvraag te verduidelijken zijn kernbegrippen van dit onderzoek uitgewerkt:

Doof en slechthorend kind: Vanwege het historische karakter van dit onderzoek wordt de definitie van 'doofstommen'³⁴ gehanteerd zoals deze in de periode 1900 – 1950 werd gebruikt. 'Doofstomme' kinderen hadden twee beperkingen, te weten doofheid en sprakeloosheid. Het kind werd als doof beschouwd indien het niet in staat was spraakklanken van elkaar te onderscheiden. Het gebrek aan spraak, de stomheid, ontstond doordat het gebrekkige gehoor de natuurlijke spraakontwikkeling onmogelijk maakte³⁵.

Ouderbetrokkenheid: De mate waarin ouders betrokken zijn bij de opvoeding en het onderwijs van het eigen kind, thuis en op school. Ouderbetrokkenheid is in twee soorten in te delen; intrinsieke betrokkenheid (ouders nemen zelf initiatief tot het leggen en onderhouden van contact met de school) en gestimuleerde betrokkenheid (de school stimuleert ouders om betrokken te zijn binnen de school, dit kan via een ouderpanel, ouderraad of oudercommissie)³⁶.

Sociaaleconomische status: De sociaaleconomische status staat voor de positie van mensen in de sociale stratificatie met het daaraan verbonden aanzien en prestige. Sociale stratificatie, ook wel sociale gelaagdheid of maatschappelijke ongelijkheid genoemd, ontstaat doordat hulpbronnen zoals kennis, arbeid en bezit ongelijk verdeeld zijn over mensen. Naarmate mensen over meer of minder van deze hulpbronnen beschikken, nemen zij een hogere of lagere positie in de maatschappij in. Mensen die over meer hulpbronnen beschikken, genieten meer aanzien dan mensen met minder hulpbronnen³⁷.

---

³⁴ Doofstommen staat hier tussen haakjes, omdat dit een oude term betreft die nu niet meer gebruikt wordt. Tegenwoordig wordt deze term als beledigend beschouwd.

³⁵ Bakker et al, 2010; Hallahan, D. P., Kauffman, J. D. & Pullen, P.C. (2009). *Exceptional Learners: an introduction to special education*. Boston: Pearson.

³⁶ Smit, F., Driesen, G., Sluiter, R. & Brus, M. (2007). *Ouders, scholen en diversiteit*. Nijmegen: ITS - Radboud Universiteit.

1.4. Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

Het onderzoek is maatschappelijk relevant voor het huidige dovenonderwijs en zal pedagogische inzichten verschaffen over het belang van contact van de ouder met het dove kind en met de school van het dove kind. De wetenschappelijke relevantie van het onderzoek wordt aangetoond in het artikel van FODOK (2007)³⁸. Deze ondervindt dat in wetenschappelijk onderzoek is aangetoond dat dove leerlingen, die opgroeien in een verbonden cultuur (ouder en schoolbetrokkenheid is optimaal), zich goed ontwikkelen op het gebied van lichamelijke en psychische gezondheid, lichamelijke kansen, cognitieve en emotionele ontwikkeling. Deze bevindingen tonen aan dat dit mogelijk niet het geval was bij dove kinderen die in de periode 1900- 1950 de instituten doorliepen. Hierdoor is de maatschappelijke relevantie groot voor de oudere doven hedendaags en hun psychische welbevinden. Vooral voor de oudere doven die leerling waren aan één van de instituten, maar zeker ook voor de oudere doven die ander doofonderwijs hebben gevolgd in Nederland van 1900 tot 1950. De mogelijke bevindingen uit het onderzoek zouden een resultaat kunnen zijn van de toen nog ontbrekende kennis over de hechtingstheorie. Bij deze theorie geïntroduceerd in de jaren vijftig kwam het besef bij ouders dat een slechte hechting met het kind een veroorzaker kon zijn voor latere problematiek op cognitief en gedragsniveau.³⁹ Het ontbreken van een goede hechting zou kunnen zorgen voor een lager psychisch welbevinden in de oudere doven hedendaags.

1.5. Ethische aspecten

Vanuit de beroepsethiek zal ervoor zorg worden gedragen dat auteursrechten worden gerespecteerd die horen bij de onderzochte artikelen. De regels voor plagiaat zijn in dit onderzoek gehonoreerd, door citaten op de juiste manier weer te geven; bronnen goed te refereren en de literatuur juist te verwijzen. Dit onderzoek heeft een historisch karakter, om dit karakter in acht te nemen is er voor gekozen te verwijzen via de Chicago Manual Style. Hierbij worden de verwijzingen in voetnoten geplaatst en lopen deze niet door de tekst heen. Als het aankomt op de privacy aspecten van dit onderzoek, is geen gebruik gemaakt van de Wet Persoons Registratie. Immers werd gewerkt vanuit een literatuuronderzoek, waarbij geen gebruik werd gemaakt van respondenten.

---

³⁷ www.nationaalkompas.nl

³⁸ FODOK (2007). *Een school kiezen voor uw dove of ernstig slechthorende kind met of zonder CI*. Utrecht: Nederlandse federatie van ouders van dove kinderen.

³⁹ Holmes, J. 1993. *John Bowlby And Attachment Theory*. Routledge: Londen; Van Hoof, J. J. B. M. & van Ruyseveldt, J. (1996). *Sociologie en de moderne samenleving: maatschappelijke veranderingen van de industriële omwenteling tot in de 21ste eeuw*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Personen die terugkomen in het onderzoek (vanuit de gevonden bronnen en literatuur), zijn al eerder geopenbaard en goedgekeurd.

2. Methode

Het onderzoek zal kwalitatief van aard zijn, en zal worden uitgevoerd volgens de interpretatieve variant van kwalitatief onderzoek⁴⁰. Binnen de interpretatieve variant van het kwalitatieve onderzoek zijn in de aanpak drie hoofdvormen herkenbaar: de etnografische studie, de gevalsstudie en de gefundeerde theoriebenadering⁴¹. Binnen dit onderzoek zal gebruik worden gemaakt van de gefundeerde theoriebenadering (Grounded theory) van Glaser en Strauss (1967)⁴². Volgens de gefundeerde theoriebenadering zullen gegevens gecodeerd worden om de data- analyse steeds specifiek te maken. Waardoor een nieuwe theorie gevormd kan worden.

Gekozen is voor kwalitatief onderzoek, omdat hierbij onderzoeksmethoden gebruikt worden die het mogelijk maken om het onderwerp vanuit het perspectief van de onderzochte situatie te leren kennen, met doel om het te beschrijven en waar mogelijk te verklaren⁴³.

De onderzoeksvraag zal worden beantwoord aan de hand van een literatuurstudie en bronnenanalyse. Binnen het onderzoek zal gericht gezocht worden naar literatuur uit de periode 1900 tot 1950. Jaarverslagen, brieven en beleidsstukken zullen worden verzameld vanuit verschillende relevante digitale, landelijke, provinciale en gemeentelijke archieven. Daarnaast zal dataverzameling plaatsvinden door het zoeken naar relevante literatuur via internet (OMEGA, archieven en websites) en universiteitsbibliotheken. Onder relevante literatuur worden stukken verstaan die informatie verstrekken over de geschiedenis van het onderwijs en het opvoeden in Nederland, informatie gericht op ouders van dove leerlingen binnen de genoemde instituten en literatuur over de instituten zelf. Geprobeerd zal worden deze informatie uit zo veel mogelijk verschillende databronnen en invalshoeken, dus ook van verschillende onderzoekers, te verkrijgen. Dit om de geldigheid van de kwalitatieve onderzoeksresultaten te bevorderen⁴⁴. Dataverzameling en data-analyse zullen elkaar afwisselen. Aan het einde van de dataverzameling zullen de bronnen worden gereduceerd door middel van data-analyse. Gegevens zullen worden gecodeerd, waardoor de data-analyse specifiek zal worden. Vervolgens kan een theorie gevormd worden over de ouderbetrokkenheid bij de

---

⁴⁰ Boeije, 2005

⁴¹ Ibid.

⁴² Glaser, B. G. & Strauss, A. L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine Publishing Company.

⁴³ Ibid.

Rotterdamse Inrichting en het Instituut voor Doofstommen te Groningen. Een vergelijking tussen beide zal mogelijk zijn.

Om de geldigheid van kwalitatieve onderzoeksresultaten te bevorderen kan er gebruik worden gemaakt van vijf manieren; triangulatie, audit trail (bijhouden van een logboek), peer debriefing (collegiale controle), member checking (controle door betrokkenen) en negatieve caseanalyse. Met triangulatie wordt het belang van zoveel mogelijk verschillende databronnen, invalshoeken en onderzoekers bedoeld. Hier zal binnen de dataverzameling rekening mee gehouden worden. In dit onderzoek zal door middel van het gebruik van een logboek duidelijk gemaakt worden hoe de informatie verkregen is. Peer debriefing maakt de kans minder groot dat de onderzoekers zich te veel door verwachtingen laten leiden, omdat er bepaalde waarden en verwachtingen zijn binnen het onderzoek. Niet direct bij het onderzoek betrokken collega's worden gevraagd het werk te lezen. Binnen dit onderzoek zal dit gebeuren door middel van peerfeedback. Negatieve caseanalyse houdt in dat de onderzoekers zich afvragen of zij wellicht ongelijk hebben. De onderzoekers zullen hier regelmatig bij stil moeten staan en dit in het logboek noteren. Member checking houdt in dat betrokken onderzoekers elkaars stukken kritisch zullen nakijken en beoordelen⁴⁵.

3. Resultaten

In de resultatensectie wordt gekeken naar de ouderbetrokkenheid van ouders van dove kinderen die onderwijs volgden aan het Guyot Instituut en aan de Rotterdamse Inrichting. Daarnaast zal worden belicht welke invloed de sociaal-economische status op de ouderbetrokkenheid heeft. Er is een kwalitatieve analyse gedaan, hieruit zijn per deelvraag verschillende kernlabels voortgekomen. Deze zijn schematisch weergegeven in de codeboom. De resultaten worden daarnaast toegelicht aan de hand van enkele citaten uit het Provinciaal archief Groningen en het gemeentearchief Rotterdam. Tijdens het onderzoek werd duidelijk dat er een groot verschil is in beschikbaar materiaal. Het gemeentearchief van Groningen is zeer uitgebreid, daar waar in Rotterdam veel informatie verloren is gegaan tijdens de bombardementen van de Tweede Wereldoorlog.

3.1. Speelt de sociaal-economische status van ouders van dove kinderen een rol bij de ouderbetrokkenheid in de periode van 1900 tot 1950?

---

⁴⁴ Baarda, B. (2009). Dit is onderzoek! Handleiding voor kwantitatief en kwalitatief onderzoek. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.

⁴⁵ Ibid.

Gezinsleven

Aan het begin van de twintigste eeuw veranderde het motief om kinderen te krijgen van materieel naar immaterieel. Het 'Kinderwetje' van Van Houten uit 1874 en de leerplicht uit 1901 hebben hier zeker invloed op gehad⁴⁶. De kinderen konden niet langer alleen als economische versterking worden gebruikt⁴⁷. In de gezinsgeschiedenis zijn vaak vergelijkingen tussen drie milieus aan te treffen: een burgerlijke, een arbeiders- en een agrarisch milieu. Een belangrijk aspect dat de gezinnen in de maatschappelijke bovenlaag tot relatief moderne gezinnen maakte, was de strikte scheiding tussen de verzorgingsfunctie van de moeder en de productiefunctie van de vader. Er was nooit een materieel gebrek. Vaders bemoeiden zich nauwelijks met het huishouden, ze stonden hier vaak ook enigszins buiten: sommige kinderen zagen hun vader maar weinig. Vaak was een dienstmeisje in het gezin aanwezig en hoefden de kinderen, enkele meisjes uitgezonderd, doorgaans geen huishoudelijke taken te verrichten: hun positie was veilig, onbezorgd en –meestal door moeder- gekoesterd. Binnen de agrarische gezinnen hadden kinderen al vroeg enkele verantwoordelijkheden; in samenhang daarmee werden ze ook minder als kinderen behandeld en vertoonden ze zelf eerder de trekken van kleine volwassenen. Er was, ook in ruimtelijk opzicht, geen scherpe scheiding tussen het domein van volwassenen en dat van de kinderen. Binnen de arbeidersgezinnen tenslotte was de verhouding tussen ouders en kinderen dikwijls relatief modern: de ouders trachtten hun jongere kinderen zeer bewust op te voeden in een affectieve, beschermende sfeer. Het was hier soms minder de materiële situatie die dit steven nog kon belemmeren, dan wel de veelvuldige afwezigheid van de ouders. Algemeen was deze levensstijl nog niet. In het begin van de twintigste eeuw werd het dagelijks leven – ook dat van vrouwen en kinderen – in arbeidersmilieus nog zeer sterk bepaald door de slechte lonen en werkomstandigheden⁴⁸.

Dovenonderwijs en financiering

In het statuut van de Inrichting voor Doofstommen-Onderwijs te Rotterdam uit 1913, staan verschillende regels over de huisvesting en financiering van leerlingen; De leerlingen uit Rotterdam blijven bij hun ouders wonen. Leerlingen die elders te huis behoren, worden ter verpleging toevertrouwd aan gezinnen naar stand en godsdienstige gezindte door het Bestuur in overleg met de ouders gekozen. Over de pleeghuizen wordt een nauwgezet toezicht gehouden. Daarnaast zijn de kosten ter verpleging voor rekening der ouders. Het leergeld bedraagt 150 gulden per jaar, terwijl ter voorziening in de kosten van verpleging voor ieder kind 200 gulden per jaar is te voldoen. Leer- en verpleeggelden worden in halfjaarlijkse of driemaandelijkse termijnen en bij

---

⁴⁶ Bakker et al., 2010.

⁴⁷ Osinski, 1983.

⁴⁸ van Setten, 1986.

voorstel voldaan. Wanneer de ouders niet in staat zijn tot betaling van de bijdragen, roepen zij de steun in van particulieren of van gemeentelijk, kerkelijke of liefdadige instellingen. Indien deze niet te verkrijgen is, kan het Bestuur een vermindering op de bijdragen toestaan, en desnoods het onderwijs geheel kosteloos verlenen.⁴⁹

In het boek van Manneke (2003) wordt inderdaad duidelijk dat ouders van leerlingen van de dagschool in Rotterdam leergeld naar draagkracht betaalden in de periode van 1900 tot 1950. Wanneer ouders over voldoende middelen beschikten dienden zij voor hun kinderen honderd gulden per jaar te betalen. Voor de meeste mensen was dit bedrag in die tijd veel te hoog, waardoor een enkeling de helft betaalde, maar de meeste kinderen zaten kosteloos op school. Als de ouders het lesgeld niet konden betalen, probeerde het bestuur geld los te krijgen van plaatselijke kerk- en armenbesturen. Sommigen besturen betaalden probleemloos voor de kinderen, andere besturen vonden geld voor onderwijs aan doven weggegooid geld en betaalden niets⁵⁰. In Groningen kwamen de inkomsten op de instelling binnen door middel van lidmaatschapsgelden van 5,25 gulden. Particulieren gaven ook giften aan de school er werden erfenissen ten behoeve van het behouden van de instellingen gedoneerd. Het rijk en de gemeente gaven tevens subsidies. De vermogende ouders betaalden het grootste gedeelte van het schoolgeld zelf⁵¹.

In o.a. de jaarverslagen van 1940 en 1941 van de Rotterdamse inrichting staat specifiek beschreven hoe groot de groep van leerlingen was die kosteloos onderwijs genoten. In het jaarverslag van 1940 staat het volgende over de school- en verpleeggelden vermeldt: Van de 190 leerlingen, die in de loop van het jaar 1940 werden onderwezen, genoten er 136 het onderwijs geheel kosteloos. Voor de overige 55 werd een leergeld betaald, afwisselend van 5,20 gulden tot 200 gulden per jaar voor de leerschool en tot 40 gulden voor de fröbelklasse. Van de 136 leerlingen, die kosteloos onderwijs genoten, worden er 55 geheel of gedeeltelijk ten koste van de Inrichting verpleegd, daaronder begrepen 5 leerlingen aan wie een z.g. beurs kon worden toegekend uit het jaarlegaat van wijlen den heer J.J.H. Antheunis. Het tekort op de exploitatierekening van de Inrichting Doofstommen- Onderwijs Rotterdam moest voor een groot deel worden geweten aan het feit, dat verschillende gemeente- en kerkbesturen, diaconieën, etc., niet of zeer weinig bijdragen in de kosten van onderwijs en verpleging der doofstomme leerlingen, die in hun gemeente hun domicilie hadden. Toch werd medegedeeld, dat een langzame verandering was ingetreden. Een verzoek aan een twintigtal gemeentebesturen had tot resultaat gehad, dat tenminste enigermate

---

⁴⁹ Vereniging Inrichting voor Doofstommen- Onderwijs Rotterdam, statuten, 1913, 1- 4.

⁵⁰ Manneke, N. (2003). Ongehoord spraakmakend; Honderdvijftig jaar onderwijs en zorg voor auditief beperkten in Rotterdam en wijde omgeving. Rotterdam: Koppel uitgeverij.

in de bovengenoemde kosten werd bijgedragen. Weliswaar waren deze bijdragen voor het grootste deel slechts gering en kon die ook niet worden ontkend, dat enkele gemeentebesturen nog steeds afwijzend tegenover het verzoek van de Inrichting voor Doofstommen-Onderwijs zijn blijven staan of slechts een zeer geringe bijdrage geven. De Inrichting gaf aan dat in de toekomst steeds meer begrepen zou worden, dat de kosten van opvoeding van doofstomme leerlingen gedragen moest worden door de gemeentebesturen, waar zij hun domicilie hebben, en dus dat deze leerlingen niet langer aangewezen zullen zijn op – in hoofdzaak Rotterdamsche – weldadigheid. Van de gemeente Rotterdam werd geen subsidie ontvangen, ondanks dat 50% van de leerlingen in deze gemeente woonden. Voorheen steunde Rotterdam met een belangrijk subsidie. Moeilijkheden in de financiële huishouding van de gemeente hebben veroorzaakt, dat dit niet langer mogelijk was. Mede hierdoor is het tekort op de exploitatierekening van de Inrichting voor Doofstommen te verklaren. In 1940 waren afkomstig uit Zuid-Holland 132 leerlingen (Rotterdam 74), uit Zeeland 15, Gelderland 11, Noord-Brabant 1, Utrecht 5 leerlingen. Van de 20 nieuwe leerlingen wonen er 8 te Rotterdam.⁵²

Uit het jaarverslag 1941 blijkt dat wat betreft de school- en verpleeggelden van de 186 leerlingen, die in den loop van het jaar 1941 werden onderwezen, er 122 het onderwijs geheel kosteloos genoten. Voor de overige 64 werd een leergeld betaald afwisselend van 5,20 gulden tot 200 gulden per jaar voor de leerschool en tot 40 gulden voor de fröbelklasse. Van de 122 leerlingen, die kosteloos onderwijs genoten, werden er 52 geheel of gedeeltelijk ten koste van de Inrichting verpleegd, daaronder begrepen vijf leerlingen aan wie een zogenaamde beurs kon worden toegekend uit het jaarlegaat van wijlen den heer J.J.H. Antheunis. Het tekort op de exploitatierekening werd nog steeds voor een groot deel geweten aan het feit, dat verschillende gemeenten en kerkbesturen, diaconieën, enz., te weinig bijdroegen in de kosten van onderwijs en verpleging der doofstomme leerlingen, die in hun gemeente hun domicilie hadden. In vorige verslagen werd hier al op gewezen. Toch wordt in het jaarverslag van 1941 verheugend vermeld dat in deze een langzame verandering zich voltrekt. Meer en meer breekt het inzicht baan, dat het onjuist is, dat gemeentebesturen gebruik maken van – in hoofdzaak Rotterdamsche – weldadigheid ten einde het bedrag der gemeentebegroting zoveel mogelijk te beperken. In 1941 waren afkomstig uit Zuid-Holland 155 leerlingen (Rotterdam 102), uit Zeeland 16, Gelderland 13, Noord-Brabant 1 en Utrecht 5 leerlingen. Van de 22 nieuwe leerlingen wonen er 8 te Rotterdam.⁵³

Het dovenonderwijs bood kosteloos onderwijs, kinderen konden dus de gehele leerperiode doorlopen zonder financiële bezwaren van de ouders. Tegelijk wordt in de

---

⁵¹ Instituut voor doofstommen te Groningen, stukken strekkende over de jaarlijkse financiële verantwoording van de rentmeester aan de hoofddirectie, 1893- 1919.

⁵² Vereniging Inrichting voor Doofstommen-onderwijs Rotterdam, Jaarverslag, 1940, 1-7.

⁵³ Ibid., Jaarverslag, 1941, 1-8.

data gevonden dat ouders hun dove kinderen vroegtijdig van school haalden. In het verslag van het hoofd der Rotterdamse dagschool uit 1938 staat dat 9 leerlingen de school verlieten voor het volbrengen van de leertijd.

'Van deze 9 werden er 8 door de ouders te vroeg van de school genomen, omdat de kinderen wat moesten verdienen. Het euvel, wat dat de leerlingen om de zoeven genoemde reden te vroeg van de school worden weggenomen is juist voor deze leerlingen zo diep te betreuren, omdat ze vroeg of laat op straat komen te staan en dan nooit meer aan de slag komen, om de eenvoudige reden, dat ze nimmer een vak hebben geleerd'.⁵⁴

In het Rotterdamse gemeentearchief werd een brievenboek gevonden van de directeur⁵⁵. Uit deze correspondentie blijkt dat de directeur de armenzorg in 's Gravenhage informeert over een leerling die op school is opgenomen, waarvan de ouders niet vermogend genoeg zijn om kleding voor het kind aan te schaffen. De directeur vraagt of de armenzorg hierin zou kunnen voorzien. Een week later stuurt de directeur een brief aan de ouders waarin hij schrijft dat het verzoek niet is goedgekeurd. Het gezin zou een inkomen van ongeveer zesendertig gulden per week hebben, wat volgens de armenzorg toereikend genoeg was om zelf voor kleding te zorgen.

Tevens blijkt uit stukken van Groningen dat ouders in die tijd kinderen vaak langer thuis hielden dan was afgesproken. Het kind werkte, hielp mee in het huishouden of was ziek en vaak was er ook gewoon sprake van gemakzucht bij de ouders. De algemene leerplicht was in die tijd allang van dienst, maar er golden nog geen strikte regels voor kinderen met een beperking. Er werd nog niet toegezien op het verzuim in het speciale onderwijs, dit gebeurde pas vanaf 1942⁵⁶.

3.2. Op welke manier hadden ouders contact met het Guyot Instituut en met hun kinderen die in het internaat verbleven in de periode van 1900 tot 1950?

Intrinsieke betrokkenheid

De brieven die de ouders aan het instituut zonden hadden een breed spectrum. Vanaf 1910 zijn veel brieven terug te vinden van ouders die vroegen om overplaatsing naar de dagschool in Amsterdam. Reden hiervoor was onder andere dat het kind dichter

---

⁵⁴ Vereniging Inrichting voor Doofstommen- onderwijs (Rotterdam), jaarverslagen, 1941, 4.

⁵⁵ Ibid., Brievenboeken 1892- 1928, 448- 466.

⁵⁶ Instituut voor doofstommen te Groningen, akten van borgtocht, 'verbandsschriften' genoemd, waarbij ouders/verzorgers zich akkoord verklaren met de verpleegvoorwaarden en verklaringen omtrent betaling van verpleeggelden. T.b.v. opname van nieuwe leerlingen, 1922- 1948.

bij huis was en hierdoor meer betrokken bij het gezin was.⁵⁷ In een brief gestuurd door een arts aan de directeur werd hiervan het belang aangesneden. De arts was op de hoogte van weigeringen van ouders om hun kind van huis te sturen, door de te lange afstand naar Groningen, waardoor het kind van al het deskundige onderwijs werd onttrokken.⁵⁸ In deze tijd was er nog geen leerplicht voor dove kinderen, dus hoefden deze kinderen ook nergens naartoe gestuurd te worden volgens de wet. De directie van het instituut werd ook vaak aangeschreven door instanties en ouders, met het uitten van hun ongenoegen tegen de oprichting van de dagschool in Amsterdam. Zij haalden het belang aan dat het instituut moest proberen de heer Burger van zijn idee af te brengen om een dagschool te beginnen in Amsterdam. Dit zou namelijk ten nadele zijn van de leerlingen. Deze zouden terugkomen in het armoedige gezin en zijn omgeving, wat invloed zou hebben op de gedrag- en leerprestaties van deze kinderen⁵⁹.

Het briefcontact nam hierna steeds meer toe. Vanaf het jaar 1920 werd post bewaard van ouders/voogden van de leerlingen aan het instituut, aangaande de opname en de kosten van het kind. Hierbij kon via schriftelijk ontvangen en uitgezonden post een aantal zaken worden besproken en geregeld. Zo werden vaak door ouders betalingsregelingen aangevraagd en werd door de ouders aangekaart (vaak aan hand van een diagnose van een dokter) wat voor een bepaalde aandoening het kind had. Deze brieven waren de eerste contactmomenten tussen de ouders en de school.⁶⁰ Ook werden vanuit de ouders, verzoeken gedaan of kinderen in het weekend en op verlofdagen thuis mochten komen en hoe laat en waar zij de kinderen zouden ophalen.

In de jaren dertig en veertig stuurden de ouders veel dankbrieven naar de school. De ouders bedankten in deze brieven het personeel van de school voor de goede zorgen voor de kinderen in de periode dat zij het instituut doorliepen. Tijdens de oorlogsperiode kwamen brieven binnen van ouders met het verzoek om hun kind in het instituut te laten tijdens verlofdagen, omdat zij de reis naar huis te gevaarlijk achtten.

Gestimuleerde betrokkenheid

De school zou het ideaal hebben geacht als het kind thuis kon blijven met een gouvernante die zich de taal der doven had ingewerkt en zich de gehele dag met het kind kon bemoeien. Ouders werkten immers vaak de gehele dag.⁶¹ Omdat deze optie niet voor handen lag, gaf de school adviezen aan de ouders om het mondhandalfabet te

---

⁵⁷ Ibid., ingekomen stukken 1910, 18- 05- 1910

⁵⁸ Ibid., 22- 05- 1910

⁵⁹ Ibid., 17- 06- 1910

⁶⁰ Ibid, ingekomen stukken en afschriften van uitgegane stukken betreffende de opname van de leerlingen, 1921, 1-3.

⁶¹ Ibid., notulen van de onderwijzers vergaderingen, 1918-1921, 4-5.

leren, zodat zij met hun kind konden spreken en zo het onderwijs die de school bood, hoog hielden.⁶² Spreekonderwijs stond begin 1900 zeer centraal op het instituut⁶³.

Begin 1900 kon men alleen spreken van een bepaalde betrokkenheid tussen de ouders en school, doormiddel van het jaarlijkse rapport wat werd verstuurd. Hierin kregen ouders een overzicht van de gezondheid, het gedrag, de vorderingen op school, vorderingen in het ambachtswerk/handwerk en eventuele aanmerkingen van het kind. Het rapport werd verstuurd vanuit de naam van de directeur.⁶⁴ Verder bleef het contact beperkt tot het geven van informatie over het kind. Er werden vragenlijsten gestuurd naar de ouders ten behoeve van de opname van het kind, akten van borgtocht; waarbij ouders/voogden zich akkoord verklaarden met de verpleegvoorwaarden en verklaringen betreffende betaling van de verpleeggelden.⁶⁵

Directeur Allings (eind 19^e eeuw) schreef een boek voor de ouders met hierin raad. Zo konden ouders op de momenten dat de leerlingen thuis waren de kinderen blijven stimuleren. In het boek werd gewaarschuwd het spreken te blijven oefenen en niet terug te vallen naar de gebarentaal, want dat zou al het aangeboden onderwijs te niet doen.⁶⁶

De volgende directeur, Roorda, wilde het oudercontact tussen school en ouder blijvend voortzetten. Dit deed hij door in 1910 een boek uit te geven genaamd: "Het dove kind in het huisgezin"⁶⁷. Tijdens het 125-jarige bestaan van het instituut in 1915 werd vanuit de school een gedrukt boekje verstuurd naar de ouders betreffende de geschiedenis van het instituut. Op geen enkele andere manier werden de ouders bij de festiviteiten betrokken, ze hoefden zelfs geen extra kosten te betalen.⁶⁸

In 1930 werden diverse pogingen ondernomen om de aantrekkelijkheid van het overheidsonderwijs en de betrokkenheid van ouders te verhogen, helaas werd er nooit consensus bereikt over de betrokkenheid tussen school en de ouders. Dit bleef beperkt tot briefcontact.⁶⁹

In de daarop volgende jaren was er veel briefcontact over de ontslagdata en de vervolgopleiding van leerlingen. De school deed hierin een voorstel voor het ontslaan en de vervolgopleiding van een leerling, de ouders kregen een aantal weken bedenktijd. Soms vroegen de ouders het tegenovergestelde; of het kind eerder kon worden ontslagen om bij hun in het dorp te werken. Tevens werden brieven gestuurd met

---

⁶² Ibid., 11-17.

⁶³ Bakker et al., 2010.

⁶⁴ Instituut voor doofstommen te Groningen, rapport aan de ouders van de leerling Willem Brouwer te Slootdijk onder Loenen, over zijn vorderingen en gedrag, 1856, 1.

⁶⁵ Ibid., akten van borgtocht, 'verbandsschriften' genoemd, waarbij ouders/verzorgers zich akkoord verklaren met de verpleegvoorwaarden en verklaringen omtrent betaling van verpleeggelden t.b.v. opname van nieuwe leerlingen, 1922-1948, 2-38.

⁶⁶ Rietveld-van Wingerden & Tijsseling, 2010.

⁶⁷ Roorda, P. (1910). *Het doove kind in het huisgezin*. Groningen: Noordhoff.

⁶⁸ Instituut voor doofstommen te Groningen, stukken betreffend het 125-jarig bestaan, 1915, 1-15.

⁶⁹ Rietveld- van Wingerden, M., Sturm, J. & Miedema, S. (2003). Vrijheid van onderwijs en sociale cohesie in historisch perspectief. *Pedagogiek*, 23, 97-108.

mededelingen over ziekte, met daarbij sporadisch het verzoek aan de ouders om langs te komen. De school wist dat een bezoek het kind goed zou doen en moedigde de ouders aan om langs te komen.⁷⁰

In het begin van de jaren veertig bleven de onderwerpen van de brieven vrijwel hetzelfde, maar kwamen ook andere onderwerpen aan het licht. Zo kwam vanuit directeur Büchli vaker het verzoek aan de ouders om de belijdenis des geloof van hun kind te komen bezichtigen. Door de oprichting van het Arbeidsbureau voor Doofstommen in Amsterdam (1932), kwam vaker het verzoek aan de ouders, of deze erop toe konden zien een verdere regeling voor hun kind te kunnen treffen, aangaande het werken na ontslag van het instituut.⁷¹ Midden en eind jaren veertig bleken veel verzuimbrieven te worden gestuurd naar ouders die hun kind niet terugstuurden na een verlof. Dit had mogelijk te maken met de tweede wereldoorlog die toen in volle gang was, maar vaak was het ook gemakzucht bij de ouders.⁷² Brieven over onacceptabel gedrag van kinderen, werden vaker vanuit de directeur naar de ouders gestuurd. Hierin werd de ouders verteld dat het kind niet luisterde, niet zindelijk was of brutaal gedrag vertoonde. Was het gedrag te onacceptabel dan werd het kind naar huis gestuurd en mocht het pas terugkomen als het weer goed gedrag liet zien. Tevens werd vaker dan voorheen een verzoek van de school aan de ouders gedaan om het kind te laten onderzoeken door een dokter.⁷³

Voor het 150-jarig bestaan (1940) van de instelling werden, wat eerst veelal door de leerkrachten en directie werd gedaan, commissies aangesteld. Deze commissies werden niet door de ouders geleid, maar door de damesdirectie van het instituut. In deze periode werd nog geen beroep gedaan op de ouders voor hulp bij evenementen en festiviteiten.⁷⁴ Wel konden ouders de tentoonstelling komen bezoeken op een speciale dag waarbij het geopend was voor publiek, zij ontvingen hier vanuit het instituut een uitnodiging voor.⁷⁵

3.3. Op welke manier hadden ouders contact met de Rotterdamse Inrichting en met hun kinderen die in een pleeggezin verbleven, in de periode van 1900 tot 1950?

---

⁷⁰ Instituut voor doofstommen te Groningen, ingekomen stukken en afschriften van uitgegane stukken resp. ontvangen van en verzonden aan ouders en voogden van leerlingen, 1932-1935, 1-50.

⁷¹ Ibid., 1940-1941, 6-38.

⁷² Ibid., 1944-1946, 15-23.

⁷³ Ibid., 1947-1951, 12 en 31.

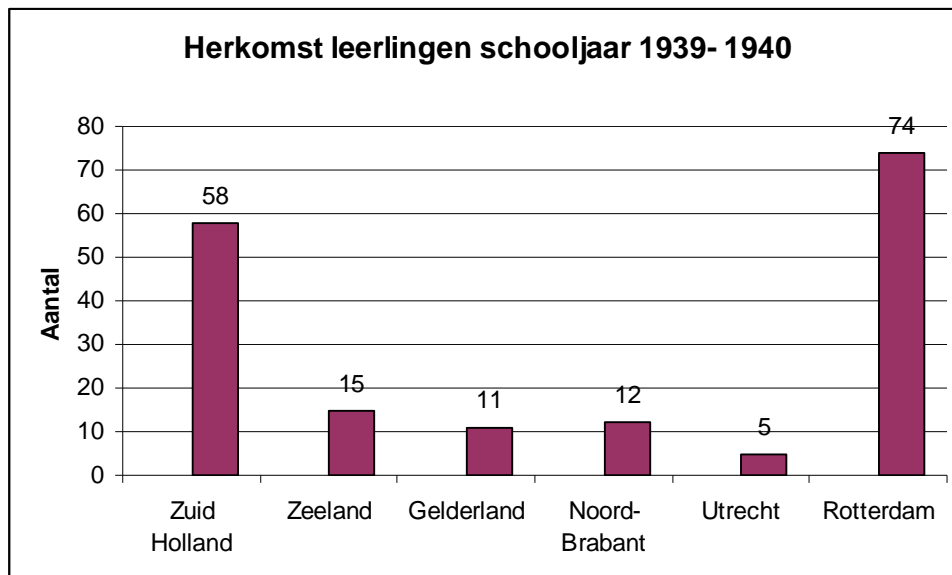
⁷⁴ Ibid., 150-jarig bestaan van het instituut, 1940, 4.

⁷⁵ Ibid., voorlopig programma van de viering van het 150-jarig bestaan van het instituut voor doofstommen te Groningen, 1940, 13.

Om de deelvraag over Rotterdam te kunnen beantwoorden is er gebruik gemaakt van materiaal dat gevonden is in het archief, maar vooral van het boek van Manneke (2003). Manneke is in dit onderzoek als vertrekpunt gebruikt. Het onderzoek controleert dus in zekere mate de beweringen van Manneke. Manneke gebruikte archiefstukken om het boek te kunnen schrijven. Er is echter geen heldere vermelding van de herkomst van deze bronnen, waardoor deze niet goed vermeld konden worden.

Externaat

Voor de oprichters van de school is altijd duidelijk geweest dat de school geen internaat zou worden. Het bestuur en de directie zagen veel meer voordelen in het thuis wonen van kinderen. Dit zou voor de kinderen voor meer afwisseling zorgen en de kinderen zouden thuis veel meer aandacht krijgen, dan in een internaat. Daarnaast zouden de kinderen in een natuurlijke sprekende omgeving leven. Leerlingen die te ver weg woonden om heen en weer naar school te reizen verbleven in Rotterdamse pleeggezinnen. De pleeggezinnen waren onderverdeeld in die voor jongens, voor meisjes, voor broertjes en zusjes en daarna naar kerkelijke gezindte⁷⁶. Tussen 1900 en 1935 waren er gemiddeld 35 gezinnen voor ongeveer 60 kinderen⁷⁷. Uit de lijsten van leerlingen wonende buiten Rotterdam⁷⁸ blijkt dat er in 1930 zestig kinderen buiten Rotterdam woonden. Uit de jaarverslagen uit het archief⁷⁹ blijkt dat er in 1940 en 1942 gemiddeld 183 kinderen op school zaten, waarvan er gemiddeld 39 kinderen buiten de provincie Zuid- Holland woonden.

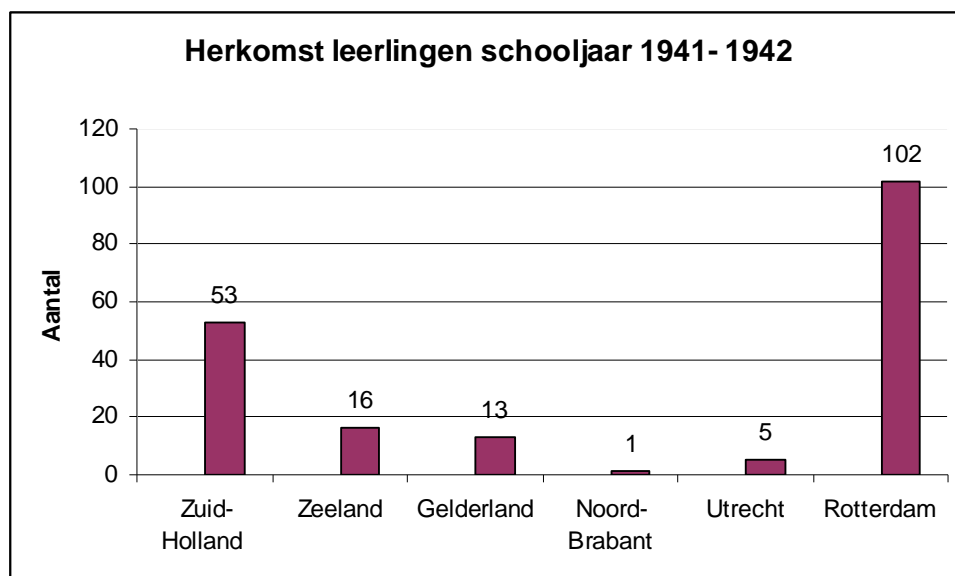

⁷⁶ Vereniging Inrichting Doofstommen- onderwijs (Rotterdam), Prospectus voor ouders van nieuwe leerlingen, 1903.

⁷⁷ Manneke, 2003.

⁷⁸ Vereniging Inrichting Doofstommen- onderwijs (Rotterdam), Lijsten van leerlingen wonende buiten Rotterdam, 1924- 1934.

⁷⁹ Ibid., Jaarverslagen, 1939-1942-1943.

Figuur 1: Staafdiagram van de herkomst van leerlingen (1939- 1942)⁸⁰.

Leven in een pleeggezin

De leerkrachten controleerden de pleeggezinnen. Pleeggezinnen moesten aan een aantal eisen voldoen⁸¹: de directeur moest de woning van het pleeggezin goedkeuren, de kinderen mochten alleen slapen in de vertrekken die door de school waren aangewezen, elk kind moest in een apart bed slapen, ook broertjes en zusjes, kinderen mochten niet alleen thuis worden gelaten.

De pleeggezinnen werden veelal geworven via krantenadvertenties. Gezinnen uit Rotterdam reageerden op deze advertenties⁸². De pleeggezinnen stonden onder streng toezicht van de school. Leerkrachten kregen in de periode van 1900 tot 1950 elk vijf pleeggezinnen toegewezen om te controleren voor de duur van maximaal 2 jaar⁸³. Minimaal een keer per drie maanden bezochten de onderwijzers, onaangekondigd, de pleeghuizen. Van deze bezoeken moest een rapport worden opgemaakt.

'De onderwijzers doen verslag van hunne bevinding in een boek, dat, door den secretaris gequoteerd en geparafeerd, door den directeur hoofdonderwijzer op elke bestuursvergadering wordt ter tafel gebracht en door den voorzitter voor gezien geteekend.'

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid., Prospectus pleegouders, 1903, 2-3.

⁸² Ibid., Ingekomen brieven betreffende aangemelde pleeghuizen, 1917- 1938.

⁸³ Ibid., Voorstel tot bezoek pleeghuizen, 1875, 1-3.

De controleurs beoordeelden de pleeggezinnen in het algemeen en oordeelden of het er schoon en huiselijk was. Ook de slaappleaats van het kind onderwierpen zij aan inspectie⁸⁴. Gezinnen waarvan ongunstige bevindingen kwamen werden geschrapt, evenals adressen waar weinig toezicht, of onvoldoende hygiëne was. Als de leerkracht de toegang tot het pleeghuis werd geweigerd, werd het pleeggezin geschrapt. Volgens Manneke (2003) diende de bezoeken toch niet alleen om mensen te betrappen op fouten; De pleegouders konden ook hun vragen kwijt over de opvoeding en eventuele problemen met hun pleegkinderen bespreken.

Ouders werden verplicht om hun kind in de grote vakantie naar huis te halen. Tijdens de andere vakanties was dat niet verplicht. Bij het naar huis keren van de kinderen, moesten de pleegouders de kinderen persoonlijk bij hun ouders afgeven⁸⁵. De kosten van huisvesting zijn naar gelang van den leeftijd van den leerling, omstreeks zeven gulden per week bedragen, waarbij gedurende de korte vakanties wordt doorbetaald, terwijl gedurende de zomervakantie een bedrag van drie gulden per week wordt vergoed.⁸⁶

Contact tussen ouders en de school.

Volgens Manneke (2003) hielden ouders hun kinderen die in een pleeggezin verbleven met argusogen in de gaten. De uithuizigheid van de kinderen gaf vaak aanleiding tot allerlei problemen en onenigheid. Wat voor problemen dat waren wordt niet duidelijk. De school trad tegen deze problemen vervolgens bemiddelend op. In de archiefstukken is hier geen bevestiging van teruggevonden.

Op individueel niveau was er soms contact tussen de onderwijzers of de directeur en de ouders over de vorderingen van hun kinderen. Sommige ouders uitten ook hun kritiek op de aanpak van enkele leerkrachten, maar deze ouders kwamen maar weinig te weten over hun kinderen⁸⁷. Soms werden ouders uitgenodigd door de directeur voor een bezoek om te praten over hun kind⁸⁸:

*'Geachte heer Bakker,
Mocht u nog eens in Rotterdam komen, zoudt u dan zoo goed willen zijn eens bij mij aan te loopen om over Egbert te spreken?
De zaak heeft geen haast, maar ik zou het toch wel prettig vinden als U even bij mij kon komen.'*

---

⁸⁴ Ibid., Rapporten van bezoeken aan pleeghuizen, 1936- 1937.

⁸⁵ Ibid., Huishoudelijk reglement, 1913, 1-5.

⁸⁶ Vereniging School Slechthorende Spraakgebrekkige Kinderen (Rotterdam), Ingekomen en minuten van uitgaande brieven van de secretaris, 1919-1922.

⁸⁷ Vereniging Inrichting Doofstommen- onderwijs (Rotterdam), brievenboeken, 1916-1917, 484.

⁸⁸ Ibid., ingekomen minuten en brieven betreffende leerlingen, 1936- 1939.

4. Conclusies en discussie

In dit kwalitatief onderzoek is geprobeerd om met behulp van historisch materiaal een theorie te vormen over de verschillen in ouderbetrokkenheid tussen het Guyot Instituut en de Rotterdamse Inrichting, dit gericht op ouders van dove leerlingen in de periode 1900-1950. Daarnaast is de samenhang tussen ouderbetrokkenheid en de sociaal-economische status van deze ouders onderzocht.

4.1. De rol van sociaal- economische status van ouders van dove kinderen bij de ouderbetrokkenheid in de periode van 1900 tot 1950

Aan het begin van de twintigste eeuw veranderde het motief om kinderen te krijgen van materieel naar immaterieel. Het 'kinderwetje' van Van Houten en de leerplicht hebben hier invloed op gehad. Kinderen konden niet langer alleen als economische versterking worden gebruikt. De milieus die zijn onderscheiden zijn het burgerlijke, arbeiders en agrarisch milieu. Vele gezinnen leefden in de periode 1900-1950 nog armoedig. Dit blijkt onder andere uit de cijfers van het aantal leerlingen die kosteloos onderwijs genoten. Ondanks dat 'behoefte' kosteloos onderwijs werd geboden, blijkt uit de stukken dat ouders hun dove kinderen vroegtijdig van school haalden om financiële redenen. De kinderen moesten geld gaan verdienen. Uit de onderzochte literatuur lijkt het milieu van ouders geen directe invloed op de ouderbetrokkenheid te hebben. Indirect zijn er echter wel invloeden. Dove kinderen uit het burgerlijk milieu kregen meer kansen door in vroeger tijden individueel onderwijs, en later tijden volledige leertijd binnen een doveninternaat of dagschool te genieten. Het moge duidelijk zijn dat ouders uit het burgerlijk milieu hier meer kansen toe zagen dan ouders uit het arbeiders of agrarisch milieu. Daarentegen lieten ouders uit de lagere milieus vaak intrinsieke ouderbetrokkenheid zien door brieven te sturen naar school met een hulpvraag wat betreft de financiële situatie.

4.2. Contact van ouders met het Guyot Instituut en met hun kinderen die in het internaat verbleven in de periode van 1900 tot 1950

In de periode 1900-1950 is zowel intrinsieke ouderbetrokkenheid als gestimuleerde ouderbetrokkenheid te vinden. Ouders deden moeite om briefcontact op te nemen met de school (met betrekking tot afspraken, mededelingen en vragen), al was

dit vaak na aanleiding van een eerder contact vanuit de school. De gestimuleerde ouderbetrokkenheid was alleen in de zin van het schriftelijk contact. De school hield ouders op de hoogte van de voortgang en fysieke gesteldheid van het kind, maar betrok de ouders niet bij activiteiten binnen de school zelf. Commissies werden ingenomen door de leerkrachten zelf en later door de damescommissie. Pas vanaf de jaren vijftig begonnen de ouders een actieve rol te vervullen binnen het instituut.⁸⁹

Ouderbetrokkenheid naar de huidige maatstaven was nihil. Als we de ouderbetrokkenheid in Groningen echter vergelijken met de algemene ouderbetrokkenheid in 1900- 1950, wijkt deze niet veel af. Er waren in die tijd wel ideeën om oudercommissies op te zetten en bulletins uit te reiken, maar deze werden nooit gerealiseerd. Dit gedrag van ouders en van de school werd ook in Groningen terug gevonden.

4.3. Contact van ouders met de Rotterdamse Inrichting en met hun kinderen die in een pleeggezin verbleven, in de periode van 1900 tot 1950

Uit het onderzoek naar de Rotterdamse Inrichting is gebleken dat het contact tussen ouders en het kind is in te delen in twee verschillende soorten ouderbetrokkenheid; gestimuleerde ouderbetrokkenheid en intrinsieke ouderbetrokkenheid. De gestimuleerde ouderbetrokkenheid bestond onder andere uit het verplicht aanwezig zijn bij het bezoek aan de schoolarts door het kind, het verplicht naar huis gaan van het kind in de zomervakantie of een verzoek van de directeur om op school langs te komen om te praten over het kind. De intrinsieke ouderbetrokkenheid bestond uit enkele brieven van ouders naar de directeur over de voortgang en de verzorging van de kinderen. Daarnaast werd een enkele keer een brief verzonden waaruit waardering voor de school bleek. De ouders hadden dus vooral contact met de school door middel van brieven en verplichte bezoeken. In de literatuur en het archief zijn geen andere vormen van contact tussen de ouders en de school terug te vinden. Het contact tussen de ouders en het kind in het pleeggezin was zeer beperkt. De kinderen gingen vaak maar eens per jaar naar huis. Er is in het archief en in de literatuur geen andere vorm van contact tussen de ouders en het kind gevonden.

4.4. Verschil in betrokkenheid bij ouders van dove kinderen die de Rotterdamse Inrichting bezochten en in een pleeggezin woonden, en ouders van dove kinderen die het Guyot Instituut bezochten in de periode van 1900 tot 1950

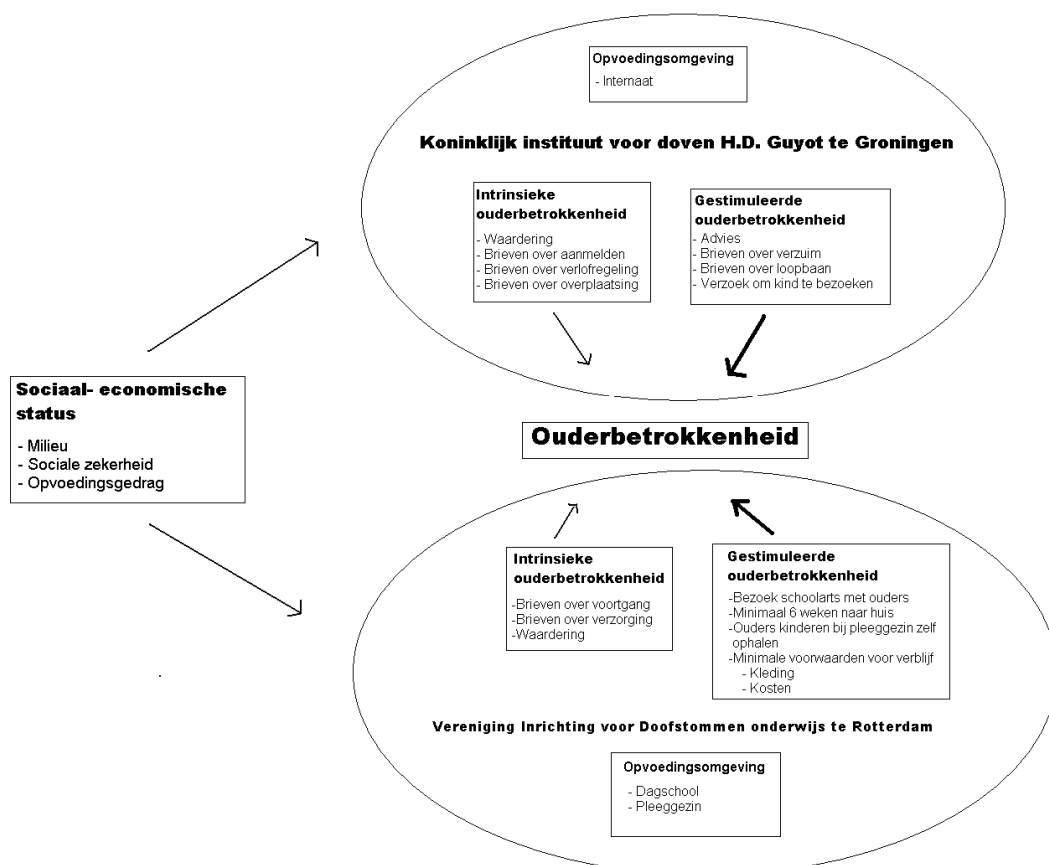
---

⁸⁹ Instituut voor doofstommen te Groningen, vereniging 'Ouders van dove kinderen', 1953, 1-4

De opzet van het onderzoek betrof in eerste instantie het verschil in ouderbetrokkenheid tussen de Rotterdamse Inrichting en het instituut voor Doofstommen te Groningen. De verwachting was dat de ouderbetrokkenheid in Rotterdam groter was dan in Groningen, omdat het in Rotterdam een dagschool betrof, en de kinderen in een gezinssfeer verbleven, en in Groningen een internaat, waar geen gezinssfeer was. Naarmate het onderzoek vorderde bleek dat er in het gemeentearchief in Rotterdam geen informatie te vinden was over de ouderbetrokkenheid van ouders waarvan hun kind thuis woonde. Na deze bevindingen is de onderzoeksvraag en de deelvraag over Rotterdam aangepast.

Uit de resultaten is gebleken dat de ouderbetrokkenheid in te delen is in gestimuleerde en intrinsieke ouderbetrokkenheid. Gesteld kan worden dat de gestimuleerde ouderbetrokkenheid bij beide scholen overheerst. Het contact tussen de ouders en de scholen kwam vooral op initiatief van de scholen, en minder op initiatief van de ouders. De intrinsieke ouderbetrokkenheid bestond bij beide scholen uit voornamelijk briefcontact. Deze brieven gingen vaak over de gesteldheid van de kinderen. Daarnaast is gebleken dat de sociaaleconomische status van ouders geen directe invloed op de ouderbetrokkenheid heeft. De sociaaleconomische status van ouders bracht wel indirecte gevolgen met zich mee. Kinderen uit het agrarisch en arbeiders milieu werden vaak eerder van school gehaald, vanwege economische redenen.

Gebleken is dat de ouderbetrokkenheid van de ouders waarvan hun kind de Rotterdamse Inrichting bezocht niet groter is dan de ouderbetrokkenheid van de ouders waarvan hun kind het Guyot Instituut bezocht, in de periode 1900- 1950.

4.6. Discussie

Tijdens het onderzoek is de onderzoeksvraag en de deelvraag over Rotterdam aangepast. Dit kwam voort uit de informatie die werd gevonden in het gemeentearchief van Rotterdam. Het bleek echter dat er geen informatie beschikbaar was over het contact tussen ouders en kinderen die thuis woonden. Wellicht had hier eerder onderzoek naar moeten worden gedaan, alvorens de onderzoeksvraag op te stellen.

De conclusies van dit onderzoek zijn getrokken in samenspraak met alle drie de onderzoekers, daarnaast zijn de verschillende stukken kritisch bekeken waardoor er sprake is van member checking. Tevens is gebruik gemaakt van triangulatie hierbij zijn er van meerdere literatuurbronnen gebruik gemaakt. Aan de hand van peer debriefing en docentenfeedback is het onderzoek fasegewijs aangepast. Dit alles waarborgt tot op zekere hoogte de betrouwbaarheid en validiteit. Eerder is vermeld dat alles nauwkeurig in het logboek genoteerd zou worden, dit is niet altijd even secuur gebeurd, waardoor alleen de grote lijn van het onderzoek nog inzichtelijk is voor anderen. Hier zou in het vervolg nauwkeuriger mee moeten worden omgegaan. Opvallend in dit onderzoek was het verschil tussen beschikbare informatie wat betreft de gemeente archieven Groningen en Rotterdam aangaande ouderbetrokkenheid. De onderzoekers hadden hier op in kunnen spelen door onderling beter af te stemmen naar welke informatie specifiek gezocht zou worden.

Dit onderzoek heeft een aanvankelijk overzicht gegeven van de ouderbetrokkenheid van ouders van het Guyot Instituut en van ouders van de Rotterdamse Inrichting, dit ook in samenhang met de sociaal-economische status van ouders. De bevindingen zijn veelal gebaseerd op concrete voorbeelden uit stukken van het gemeentearchief Rotterdam, het provinciale archief van Groningen en doormiddel van literatuurstudie. Er zijn verbanden gelegd met gebruik van de gefundeerde theoriebenadering. Omdat er sprake is van historisch onderzoek moet voorzichtig worden omgegaan met het trekken van conclusies. Betreffende personen en instanties kunnen deze conclusies niet weerleggen of toelichten. Daarnaast moet men behoudend zijn bij het maken van vergelijkingen tussen de twee onderzochte instituten. Naar aanleiding van de bevindingen van dit onderzoek wordt aanbevolen meer onderzoek te doen naar het contact tussen de biologische ouders en de pleegouders van dove leerlingen te Rotterdam in de periode 1900- 1950. Onderzoek naar het verleden kan inzichten geven in oorzaken van verminderd psychisch welbevinden van doven die in 1900-1950 in een internaat of pleeggezin verbleven.

Ook zou er aanvullend onderzoek gedaan kunnen worden naar de ouderbetrokkenheid na 1950. In dit onderzoek is gevonden dat na 1950 belangenverenigingen werden opgericht voor en door de ouders van dove leerlingen aan

het instituut te Groningen. Er werd veel vergaderd en er werden lezingen gehouden. Ook waren er contactbijeenkomsten en werd een eigen blad uitgegeven, dit had naast een informatieve inslag, ook als doel om de toekomst voor doven en het onderwijs die zij volgden te verbeteren.⁹⁰ De bloei van ouderbetrokkenheid na 1950 is dus interessant voor vervolgonderzoek. Onderzocht zou kunnen worden waarom dat toen wel gebeurde en in welke vormen.

---

⁹⁰ Ibid.

Literatuur

- Baarda, B. (2009). *Dit is onderzoek! Handleiding voor kwantitatief en kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Bakker, N., Noordman, J. & Rietveld- van Wingerden, M. (2010). *Vijf Eeuwen Opvoeden in Nederland: Idee en Praktijk 1500-2000*. Assen: Koninklijke van Gorcum BV.
- Boeije, H. (2008). *Analyseren in kwalitatief onderzoek: Denken en doen*. Amsterdam: Boom onderwijs.
- Boekholt, P. T. F. M. & de Booy, E. P. (1987). *Geschiedenis van de school in Nederland vanaf de middeleeuwen tot aan de huidige tijd*. Assen: Koninklijke van Gorcum BV.
- Brants, L. (2004). *Leiding moeten zij hebben. Geschiedenis van de sociaal pedagogische zorg voor mensen met een verstandelijke handicap tussen 1900 en 1945*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Braster, J. F. A. (2005). *De klas in beeld*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Buyens, M. (2005). *De dove persoon, zijn gebarentaal en het dovenonderwijs*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Coumou, H. G. (1998) *Sociale pedagogiek in Nederland 1900- 1950*. Rijksuniversiteit Leiden: DSWO Press.
- Dalhuisen, L. E. (1998). *Sprekend verleden; geschiedenis tweede fase. Handboek 4 havo*. Baarn: Uitgeverij Nijgh Versluyse BV.
- Dom, L. (2006). *Ouders & Scholen*. Gent: Academia Press.
- Van Eldik, T. T. (1998). *Psychische problemen, gezinsbelasting, gezinsfunctioneren en meegemaakte stress bij dove kinderen*. Rotterdam: Copynomie.
- FODOK (2007). *Een school kiezen voor uw dove of ernstig slechthorende kind met of zonder CI*. Utrecht: Nederlandse federatie van ouders van dove kinderen.
- Freeman, R. D., Carbin, C. F. & Boese, R. J. (1984). *Als je kind niet horen kan; Een gids voor ouders, opvoeders en begeleiders van dove en ernstig slechthorende kinderen*. Baarn: Ambo bv.
- Glaser, B. G. & Strauss, A. L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine Publishing Company.
- Hallahan, D. P., Kauffman, J. D. & Pullen, P.C. (2009). *Exceptional Learners: an introduction to special education*. Boston: Pearson.
- Hermus, A. (1922). *Doofstomheid en de doofstommen; in het huisgezin, in de school en in de maatschappij*. St. Michiels- Gestel: Bisschoppelijke drukkerij R.K. Instituut voor Doofstommen.

- Holmes, J. (1993). *John Bowlby and attachment Theory*. Londen: Routledge.
- Van Hoof, J. J. B. M. & van Ruysseveldt, J. (1996). *Sociologie en de moderne samenleving: maatschappelijke veranderingen van de industriële omwenteling tot in de 21ste eeuw*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Van der Hulst, T. & van Veen, D. (2000). *Rechtdoen aan zorg: honderd jaar leerplicht in Nederland*. Leuven/Apeldoorn: Garant.
- Van IJzendoorn, M. H. & de Frankrijker, H. (2002). *Pedagogiek in beeld; een inleiding in de pedagogische studie van opvoeding, onderwijs en hulpverlening*. Houten/Diemen: BohnStafleu Van Loghum.
- De Jong, U., Karsten, S., Ledoux, G. & Sligte, H. (2006). *De positie van ouders en leerlingen in het governancebeleid*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm instituut.
- Levine, R. (2003). *Childhood Socialization : Comparative studies of parenting, learning and educational change*. Universiteit van Hong Kong.
- Manneke, N. (2003). *Ongehoord spraakmakend; Honderdvijftig jaar onderwijs en zorg voor auditief beperkten in Rotterdam en wijde omgeving*. Rotterdam: Koppel uitgeverij.
- Osinski, L. (1983). Opvoeding volgens het boekje: populaire opvoedingshandleidingen in Nederland 1890-1940. *Pedagogische Verhandelingen*, 8,3, 335-342.
- Rietveld- van Wingerden, M. (2003). Educating the deaf in the Netherlands: a methodological controversy in historical perspective. *History of education*, 32, 401-416.
- Rietveld- van Wingerden, M. (2004). *Zorgenkinderen in beeld: facetten van de orthopedagogische praktijk in Nederland en België in de negentiende en twintigste eeuw*. Assen: Koninklijke van Gorcum BV.
- Rietveld- van Wingerden, M. & Tijsseling, C. (2010). *Ontplooiing door Communicatie. Geschiedenis van het onderwijs aan doven en slechthorenden in Nederland*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant Uitgevers.
- Rietveld- van Wingerden, M., Sturm, J. & Miedema, S. (2003). Vrijheid van onderwijs en sociale cohesie in historisch perspectief. *Pedagogiek*, 23, 97-108.
- Van Riessen, M., Rovers, F. & Wildschut, A. (2008). *Oriëntatie op geschiedenis*. Assen: Koninklijke van Gorcum BV.
- Roorda, P. (1910). *Het doove kind in het huisgezin*. Groningen: Noordhoff.
- Schenkeveld, W. (2003). *Het Kinderwetje van Van Houten. Sociale wetgeving in de negentiende eeuw. Nummer 22 in de serie Verloren Verleden*. Hilversum: Uitgeverij Verloren.
- Van Setten, H. (1986). *In de schoot van het gezin; Opvoedingscondities in Nederlandse gezinnen in de twintigste eeuw*. Nijmegen: SSN Nijmegen.

- Smit, F., Driesen, G., Sluiter, R. & Brus, M. (2007). *Ouders, scholen en diversiteit*. Nijmegen: ITS - Radboud Universiteit.
- Stearns, P. (2006). *Childhood in World History*. New York: Uitgeverij Routledge.
- Tellings, A. & Tijsseling, C. (2005). An unhappy and utterly pitiable creature? Life and self-images of deaf people in the Netherlands at the time of the founding father of deaf education. *Journal of deaf studies and deaf education*, 10, 193 – 202.
- Tellings, A. & Tijsseling, C. (2009). The Christian's duty towards the deaf. Differing Christian views on deaf schooling and education in Dutch 19th century society. *American Annals of the Deaf*, 154, 36-49.
- Van Uden, A. & Weber, H. (1963). Kanttekeningen bij het wederwoord van de heer A. v. Uden: Sportresultaten van horenden en doven. *Orgaan van de Vereniging ter Bevordering van het Doofstommenonderwijs in Nederland en de Vereniging ter Bevordering van het Onderwijs aan Slechthorende en Spraakgebrekkige Kinderen in Nederland*, 3, 99-101
- Verhofdstadt- Denéve, L., van Geert, P. & Vyt, A. (2003). *Handboek ontwikkelingspsychologie: Grondslagen en theorieën*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Weijers, I. (2007). *De Creatie van het Mondige kind: Geschiedenis van Pedagogiek en Jeugdzorg*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Het meisjespensionaat Notre Dame des Anges in Ubbergen. (2010). In mijn Gelderland. Opgehaald 18 april, 2011, van <http://www.mijngelderland.nl/#/het-meisjespensionaat-notre-dame-des-anges-in-ubbergen>
- Het breukvlak van de 20^e eeuw. (2008). Opgehaald 26 april, 2011, van <http://mens-en-samenleving.infonu.nl/diversen/13385-het-breukvlak-van-de-20e-eeuw.html>
- Poort naar nieuwe kansen. (2010). Opgehaald 26 april, 2011, van <http://www.verreverwanten.nl/themas/scholen%20en%20onderwijs/poort%20naar%20nieuwe%20kansen/>
- Beknopte geschiedenis van het doofstommenonderwijs in Nederland, de Rotterdamse instellingen en het bestuur van die instellingen. (2001). Opgehaald 3 mei, 2011, van http://www.archieven.nl/pls/m/zk2.inv?p_q=126597316
- Betten, H. (2011). Leerplicht voor dove leerlingen Betten, H. Opgehaald 7 mei, 2011, van http://www.kentalis.nl/Kentalis_C01/Modules/PaginaA/PaginaA_Module.asp?CustID=711

http://www.kentalis.nl/Kentalis_C01/ShowDocument.asp?OriginCode=H&OriginComID=1&OriginModID=274&OriginItemID=0&CustID=711&ComID=1&DocID=1&SessionID=73499276046380801698484185230&Ext=.pdf

Samengaan Effatha en Guyot, een korte geschiedenis van beiden. (2008). Opgehaald 8 mei, 2011, van

http://www.kentalis.nl/Kentalis_C01/ShowDocument.asp?OriginCode=H&OriginComID=1&OriginModID=274&OriginItemID=0&CustID=711&ComID=1&DocID=1&SessionID=73499276046380801698484185230&Ext=.pdf

Bronnenlijst

Koninklijk Instituut voor Doven 'H.D. Guyot'

Jaarverslagen 1790 – 1919 Inleiding: Historisch overzicht, Provinciaal archief Groningen, Toegangsnummer 1495.

Notulen van onderwijzers vergadering 1915-1920. Provinciaal archief Groningen. Toegangsnummer 1495. Inventarisnummer 6.

Ingekomen stukken 1910. Provinciaal archief Groningen. Toegangsnummer 1495. Inventarisnummer 148.

Rapport aan de ouders van de leerling Willem Brouwer te Slootdijk onder Loenen, over zijn vorderingen en gedrag. Provinciaal archief Groningen. Toegangsnummer 1495. Inventarisnummer 689.

Notulen van de onderwijzers vergaderingen 1918-1921. Provinciaal archief Groningen. Toegangsnummer 1495. Inventarisnummer 724.

Stukken betreffend het 125-jarig bestaan. Provinciaal archief Groningen. Toegangsnummer 1495. Inventarisnummer 731.

Ingekomen stukken en afschriften van uitgegane stukken betreffende de opname van de leerlingen. Provinciaal archief Groningen. Toegangsnummer 1496. Inventarisnummer 148.

Akten van borgtocht, 'verbandsschriften' genoemd, waarbij ouders/verzorgers zich akkoord verklaren met de verpleegvoorwaarden en verklaringen omtrent betaling van verpleeggelden t.b.v. opname van nieuwe leerlingen. Provinciaal archief Groningen. Toegangsnummer 1496. Inventarisnummer 210.248.

Ingekomen stukken en afschriften van uitgegane stukken resp. ontvangen van en verzonden aan ouders en voogden van leerlingen. Provinciaal archief Groningen. Toegangsnummer 1496. Inventarisnummer 259.271.283.295.

Ingekomen stukken en afschriften van uitgegane stukken resp. ontvangen van en verzonden aan ouders en voogden van leerlingen. Provinciaal archief Groningen. Toegangsnummer 1496. Inventarisnummer 271.

Ingekomen stukken en afschriften van uitgegane stukken resp. ontvangen van en verzonden aan ouders en voogden van leerlingen. Provinciaal archief Groningen. Toegangsnummer 1496. Inventarisnummer 289.298.

Voorlopig programma van de viering van het 150-jarig bestaan van het instituut voor doofstommen te Groningen. Provinciaal archief Groningen. Toegangsnummer 1496. Inventarisnummer 891.

Vereniging 'ouders van dove kinderen'. Provinciaal archief Groningen. Toegangsnummer 1496. Inventarisnummer 970.

Vereniging Inrichting voor Doofstommen- onderwijs (Rotterdam)

Stukken betreffende oprichting van de vereniging. Gemeentearchief Rotterdam.

Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 1.

Register met beschrijving van de geschiedenis van de vereniging, met statuten en reglementen. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01.

Inventarisnummer 5.

Statuten 1853, 1876, 1888, 1893, 1903, 1913. Gemeentearchief Rotterdam.

Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 10.

Huishoudelijk reglement 1913. Gemeentearchief Rotterdam. Enzovoort.

Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 13.

Notulen van algemene ledenvergaderingen en bestuursvergaderingen. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01 Inventarisnummers 22. 23. 24.

Notulen van algemene ledenvergaderingen. Gemeentearchief Rotterdam.

Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 25.

Notulen van Bestuursvergaderingen. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 26.

Notulen van Bestuursvergaderingen. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 27.

Agenda's van algemene ledenvergaderingen. Gemeentearchief Rotterdam.

Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 28.

Brievenboeken, nieuwe geschreven minuten 1892-1928. Gemeentearchief Rotterdam.

Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 40.

Ingekomen stukken 1921. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 61.

Jaarverslagen concept 1930. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 66.

Jaarlijkse verslagen uitgebracht aan de gemeentelijke en landelijke overheid en aan de algemene ledenvergadering, kladden en concepten. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 65.

Jaarverslagen 1939-1941-1943, Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 67.

Ingekomen en minuten van uitgaande brieven betreffende leerlingen 1936- 1939. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 206.

Ingekomen en minuten van uitgaande brieven betreffende leerlingen. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummers 207.208.209.

Prospectussen voor ouders van nieuwe leerlingen 1903. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 210.

Ingekomen stukken en minuten van uitgaande brieven betreffende aangemelde leerlingen, 1919-1950. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 220.

Lijsten met namen van leerlingen wonende buiten Rotterdam, 1924- 1934. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 228.

Stuk met voorstel van een bestuurslid aan de overige bestuursleden om het bezoeken van pleeghuizen door bestuursleden te doen verrichten door onderwijzers en dit te reglementeren. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 247.

Ingekomen brieven betreffende aangemelde pleeghuizen en werkplaatsen. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 251.

Rapporten van bezoeken aan pleeghuizen ingediend door onderwijzers. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 257.

Prospectus voor Pleegouders 1940. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 261.

Instructie voor pleegouders van zieke leerlingen. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 263.

Gedicht van een vader als dank voor de zorgen aan zijn dochter Corrie Moelker besteed, met begeleidende brief van H.C. Kielstra aan Mees, 15 juli 1931. Gemeentearchief Rotterdam. Toegangsnummer 229.01. Inventarisnummer 313.